

Streszczenie

Prezentowana rozprawa jest próbą przedstawienia dyskursu o Ziemi Lubuskiej w polskim piśmarstwie historycznym w latach 1945-1999. Autorzy podejmujący w swoich pracach zagadnienie przeszłości tego regionu, wzięli czynny udział w budowaniu przeświadczenia o jego odrębności i zasadności stosowania historycznej nazwy na określenie jego terytorium. Specyficzny język, stosowane tropy stylistyczne oraz przemilczenia lub uwypuklenia ukształtowały ramy interpretacyjne, w których prezentowano przeszłość regionu.

Analiza piśmarstwa historycznego z lat 1945-1989 pozwoliła odtworzyć ramy w jakich dyskurs ten funkcjonował. Osadzenie go w kontekście jakim byli nadawcy, czyli środowiska kształtujące dyskurs o Ziemi Lubuskiej oraz ogólne przeobrażenia dotyczące nauki historycznej w tym okresie, miało na celu uzyskanie obrazu zależności między nadawcami dyskursu, jego odbiorcami, a władzą. Uzupełnienie wcześniejszej analizy piśmarstwa historycznego o nowe tendencje, które pojawiły się po 1989 r. oraz analizę prasy regionalnej w okresie poprzedzającym powstanie województwa lubuskiego miało na celu skonfrontowanie argumentów historycznych wykorzystywanych w trakcie walki o województwo z ramami interpretacyjnymi ukształtowanymi w okresie Polski Ludowej. Pewną weryfikacją wyników takiej analizy stał się rok 1999 i reforma wprowadzająca nowy podział administracyjny kraju. Praca uwzględnia nadawców dyskursu, którymi byli autorzy prac poświęconych przeszłości regionu wytyczonego w 1945 r., skoncentrowanych w kilku ośrodkach miejskich. Przedstawienie dynamiki ośrodków oraz relacji między nimi pozwoliło dostrzec, jak zmiana postawy nadawcy oraz zmiana wzajemnych oddziaływań nadawców, wpływała na funkcjonujące ramy interpretacyjne.

Praca składa się ze wstępu, pięciu rozdziałów oraz zakończenia. We wstępie przedstawiono cel, przedmiot i zakres pracy oraz aktualny stan badań nad zagadnieniem. Scharakteryzowano także wykorzystaną podstawę źródłową oraz omówiono strukturę.

Rozdział I stanowi teoretyczne wprowadzenie do tematu badań nad piśmarstwem historycznym i dyskursem. Zaprezentowano w nim przyjęte na potrzeby późniejszych badań koncepcje oraz rozważania teoretyczne na temat historii, historyka i jego roli społecznej, historyczności. Rozważania te uzupełnia przegląd koncepcji oraz metod badania dyskursu, do których odwołano się w dalszej części pracy. Na potrzeby niniejszej pracy przyjęto konstruktywistyczną teorię wiedzy historycznej, w której ważne miejsce zajmą nadawcy dyskursu i jego konstruktorzy. Historia jest rozumiana jako pewien stosunek do przeszłości możliwy tylko za pośrednictwem szczególnego rodzaju dyskursu pisanego. Przyjmując powyższe założenia, historyk prezentuje swoją interpretację zdarzeń, bazując na metodzie naukowej i kulturze, której jest częścią. Jego rola jest istotna zarówno dla poznania ram interpretacyjnych danego tekstu, ale także dla poznania kultury danego okresu. Przyjęto, że dyskurs historyczny jest specyficzny z uwagi na swój naukowy charakter, brak jasno zdefiniowanych metod

perswazyjnych oraz swój związek z powszechnym w społeczeństwie myśleniem historycznym. Dlatego głównym przedmiotem niniejszej pracy jest analiza tekstu i pogłębiona analiza kontekstu jego powstania i odbioru, wzbogacona o badanie współzależności produkcji narracji historycznej i jej odbioru w czasie.

W rozdziale II wskazując na warunki w jakich kształtowało się piśarstwo historyczne w Polsce w okresie powojennym, a następnie charakteryzując zmiany jakim podlegało, ukazano w jakich okolicznościach tworzyli autorzy prac poświęconych przeszłości Ziemi Lubuskiej. Prace te stopniowo miały być sposobem kreowania właściwego patrzenia na historię i wskazywania pozytywnego obrazu przemian, które zaszły po wojnie. Realizację tych założeń, władza starała się wdrożyć poprzez kontrolę nad procesem kształcenia i rozwoju nauki historycznej, działalności stowarzyszeń i nadzoru nad procesem wydawniczym. Po latach cenzury i autocenzury, spodziewany pluralizm poglądów był dobrze widoczny po transformacji ustrojowej w 1989 r., jednak pożądane oddzielenie historii od polityki nie nadeszło, komplikując jeszcze bardziej narrację o historii najnowszej, w tym historię Ziemi Odzyskanych, a co za tym idzie także Ziemi Lubuskiej.

W rozdziale III przedstawiam kolejne środowiska, które podejmowały się prowadzenia prac nad historią Ziemi Lubuskiej, kolejno przybliżając środowisko poznańskie, wrocławskie, lubuskie oraz szczecińskie. Środowiska skupione w danych ośrodkach traktuję jako funkcjonujący w danym mieście system wiedzy, wynikający z funkcjonowania tych osób w określonym systemie społecznym, pełniących przez nich ról społecznych oraz należących do pewnych społecznych grup¹. Przedstawienie etapów i okoliczności kształtowania się poszczególnych środowisk kreujących dyskurs o Ziemi Lubuskiej było zasadne, aby wskazać asymetryczną relację jakie panowały między nimi, ale także między środowiskami, a innymi grupami społecznymi. Zależność środowisk od siebie wpływała na intertekstualność powstających tekstów. Dodatkowo element pojawiania się kolejnych środowisk stanowił znaczącą zmianę kontekstu, która na dyskurs o Ziemi Lubuskiej oddziaływała. W poszczególnych ośrodkach, za najistotniejszy uznano moment ukształtowania się danego środowiska i zaprezentowano je, uwzględniając ruchy z jakich dane środowisko się wywodziło, pochodzenie i profesje postaci wchodzących w skład środowiska, ewentualne powiązania z innymi środowiskami, wpływ instytucji na jego ukształtowanie oraz pokolenia kontynuatorów. W każdym przypadku wskazano także na specyfikę danego środowiska, czyli cechy charakterystyczne, które z punktu widzenia niniejszej pracy mają najistotniejszy wpływ na tok dalszych rozważań. Zestawienie okoliczności powstania tych środowisk wskazuje, że środowisko poznańskie jako to, które ukształtowane zostało najwcześniej odegrało wiodącą rolę w pierwszych latach badań nad ziemią zachodnimi, w tym Ziemią Lubuską. Będąc początkowo konstruktorami nowego pojęcia Ziemi Lubuskiej, po 1950 r. i stworzeniu nowego województwa, wykazywane zainteresowanie zdecydowanie ograniczono. W tym czasie kształtować zaczęło się środowisko lubuskie, a właściwie zielonogórskie.

¹ F. Znaniński, *Spoleczne role uczonych a historyczne cechy wiedzy*, „Przegląd Socjologiczny Sociological Review” 1976, nr 28, s. 111.

Mimo prób pewnego podporządkowania nowych inicjatyw regionalnych środowisku poznańskiemu, zielonogórzanie intensywnie współpracowali i polegali na kolegach i mistrzach z Poznania, nie pozwolili jednak na powrót do sytuacji początkowej i „obsługę naukową” z zewnątrz. Zarówno środowisko lubuskie, jak i szczecińskie otoczone było przez środowisko poznańskie opieką, jednak charakter tej opieki był zgoła inny. Środowisko wrocławskie swój specyficzny charakter zawdzięczało zorientowaniu na czasy średniowiecza. Podobnie we Wrocławiu jak i w Szczecinie, budowane środowiska opierały się na historykach, którzy wykształceni gdzie indziej (we Lwowie, Wilnie, Poznaniu), rozpoczęli swoją karierę lub otrzymali możliwość jej rozwijania w środowisku budowanym od podstaw. Z jednej strony powodowało to kariery szybsze (analogicznie jak na UP w latach dwudziestych), ale nakładało także obowiązki pionierskie – m. in. bezpośredni udział w odbudowie miasta i instytucji z gruzów we Wrocławiu czy jednocześnie prowadzenie badań i kierowanie instytucjami w Szczecinie. Inicjatywy powstania środowiska lubuskiego wyszły z kręgu ruchu kulturalnego, w którym najbardziej widoczną grupą byli nauczyciele. Mimo podejmowanych prób ukształtowania środowiska w okresie pionierskim w Gorzowie Wielkopolskim, nie przyniosły one realnych efektów. Poza wymienionymi środowiskami Ziemia Lubuska pojawia się w pracach przedstawicieli innych środowisk. Nie są to jednak prace prezentujące podmiot zbiorowy, za jaki przyjął środowisko, ale odzwierciedlenie indywidualnych czy jednostkowych zainteresowań, które zapewne wywarły pewien wpływ, ale trudno uznać go za znaczący. Zaprezentowane w rozdziale III środowiska kształtujące dyskurs o Ziemi Lubuskiej w okresie Polski Ludowej miały możliwość realnego wpływu na postrzeganie nowego regionu, poprzez tworzenie treści na tematy historyczne.

W rozdziale IV zaprezentowano wyniki przeprowadzonych badań. Rezultaty zostały przedstawione w ujęciu chronologiczno-problemowym. Na potrzeby niniejszej pracy przyjęto, że istnieje dyskursywny obraz Ziemi Lubuskiej, którego poznanie możliwe jest poprzez analizę ram składających się na pojęcie regionu Ziemi Lubuskiej oraz ram negujących istnienie Ziemi Lubuskiej jako regionu. Ramy interpretacyjne przeanalizowane zostały w ramach uporządkowanych chronologicznie okresów, wyodrębnionych przeze mnie na podstawie kryterium dominacji danego środowiska. Pierwszy okres, lata 1945-1957, charakteryzuje dominacja dyskursu stworzonego w okresie pionierskim przez środowisko poznańskie, które poprzez pierwsze publikacje ukształtowało ramy opowieści o Ziemi Lubuskiej. Ramy te oscylowały wokół trzech zagadnień głównych – konfliktu, powojennego pragmatyzmu oraz tworzenia tożsamości nowego regionu. Inne środowiska jedynie śladowo włączyły się w badania przeszłości nowego regionu, wyłącznie częściowo wpisując się w zaproponowane ramy, najczęściej wplatając opowieści o nowym regionie na marginesy pisarstwa poświęconego innym dzielnicom – Śląskowi i w mniejszym stopniu Pomorzu. Wobec powstania nowej stolicy Ziemi Lubuskiej (1950), gdzie zaczęło się tworzyć lokalne środowisko aspirujące do tworzenia własnej opowieści o przeszłości regionu, ok. 1957 r. nastąpiła zmiana ram, w jakich przeszłość tą opisywano. Okres 1957-1971 charakteryzuje dyskurs kreowany przez wybijające się na niezależność

środowisko zielonogórskie. Opowieść o przeszłości Ziemi Lubuskiej wciąż osadzona była w trzech głównych ramach: konfliktu, pragmatyzmu oraz tożsamościowej, zmienił się jednak szczegółowy zakres tych ram. Rama konfliktu wykorzystywana była zdecydowanie rzadziej i w węższym zakresie niż w okresie pionierskim. Ramę pragmatyczną rozszerzono o zagadnienie województwa zielonogórskiego, które dla wielu stało się synonimem regionu i nadało nowy kształt terytorialny Ziemi Lubuskiej. Najbardziej rozbudowana została rama tożsamościowa, w którą włączono występujące wcześniej w ramie konfliktu zagadnienie ludności autochtonicznej oraz lokalnych elit. Zaktualizowano także katalog bohaterów, w którym starano się eksponować postaci ściśle związane z nowym regionem. W okresie 1971-1989 dyskurs o Ziemi Lubuskiej, głównie ze względu na ugruntowaną już pozycję środowiska zielonogórskiego, uległ znaczącym przeobrażeniom w stosunku do czasów wcześniejszych. Na podstawie przeanalizowanej literatury można wskazać, że najistotniejsza zmiana dotyczyła treści mitu założycielskiego regionu, który wcześniej osadzony na utracie historycznej ziemi lubuskiej w 1249 r. zastąpiono polskim początkiem w roku 1945. Większego znaczenia nabierały elementy formacyjne: powstanie województwa, przezwyciężenie początkowych trudności, zbudowanie własnych elit i działalność pionierów, szczególnie kolejarzy i osadników wojskowych. Wszystko to uzupełnione było poszukiwaniem specyfiki regionu, której znalezienie potwierdzić miało istnienie Ziemi Lubuskiej jako odrębnego bytu. Ten nowy region niekoniecznie nazywany był Ziemią Lubuską. Najczęściej utożsamiany był geograficznie z terenem województwa zielonogórskiego funkcjonującego w latach 1950-1975. Proponowano także zastąpienie nazwy „Ziemia Lubuska” inną. Najbardziej powszechną stało się „Środkowe Nadodrze”, które częściej niż alternatywę stosowano jako synonim Ziemi Lubuskiej. Mimo pojawiania się nazw alternatywnych i nowych pojęć mających zastąpić nazwę regionu, piarstwo historyczne spełniało w omawianym okresie rolę integrującą wokół idei „Ziemi Lubuskiej”.

Krótką charakterystyką najważniejszych przemian w piarstwie historycznym po 1989 r. otwiera rozdział V, w którym zaprezentowano szczegółową analizę dyskursu w tekstach zamieszczanych na łamach „Gazety Lubuskiej” w latach 1997-1999. W okresie dyskusji o nowej reformie administracji terytorialnej na łamach „Gazety Lubuskiej” dominowały treści poświęcone tej tematyce. Przeprowadzona analiza dyskursu medialnego, pozwoliła wskazać na najważniejsze kategorie argumentów, podejmowanych zarówno przez redaktorów gazety, jak i czytelników, którzy w zdecydowanej większości opowiadali się za samodzielnym województwem. Wyniki badań uporządkowano w kategorii argumentów, które używane były w trakcie starań o utworzenie województwa lubuskiego (początkowo także zielonogórskiego i gorzowskiego). W dyskusji o powstaniu województwa, najmocniej eksponowaną argumentacją była ta oparta o sytuację gospodarczą. Argumenty historyczne koncentrowały się na historii najnowszej. Kluczowym elementem argumentacji była kwestia przemieszczonej ludności, która osiedliła się na Ziemi Lubuskiej właśnie. Zupełnie pomijalnym stawał się fakt ahistoryczności nazwy regionu. Przyciemniało go zdecydowanie skupienie na pionierach, osadnikach i kolejnych pokoleniach wychowywanych w regionie objętym tą

nazwą. Argumenty historyczne w miarę rozwijającej się debaty o reformie między rządem a środowiskami regionalnymi, ustąpiły miejsca aspektom gospodarczym, które w kraju wciąż silnie odczuwającym skutki transformacji ustrojowej, wydawały się bardziej przemawiać zarówno do rządzących jak i współobywateli. Argumentom opartym na zjednoczeniu środowiska zielonogórskiego i gorzowskiego we wspólnych działaniach o powstanie województwa nadano historyczny charakter. Podobnie jak zawieranych umowom, które przedstawiano jako kolejne elementy przełomowe w budowaniu lubuskiej wspólnoty.

Zakończenie rozprawy stanowi podsumowanie najważniejszych wniosków płynących z niniejszej dysertacji oraz wskazanie dalszych kierunków badań.

Discourse(s) on the Lubusz Land in Polish historical writing 1945-1999

Summary

This dissertation is devoted to the discourse on the Lubusz Land in Polish historical writing from 1945 to 1999. Authors dealing with the history of the region contributed to building a belief in its distinctiveness and the legitimacy of using a historical name when referring to its territory. The specific language, the stylistic devices, omissions or emphases used shaped the interpretative framework for presenting the region's past.

The analysis of historical writings from the period 1945-1989 made it possible to reconstruct the framework within which this discourse was embedded. By analysing the historical writings in the context of the authors who shaped the discourse on the Lubusz Land and the general changes taking place in historical science at the time, a clearer picture of the relationship between the authorities, the authors of the discourse and its recipients could be retrieved. The year 1999 and the reform introducing the new administrative territorial division of Poland support the results of the analysis. Complementing the earlier analysis of historical writing with new trends that emerged after 1989 and an analysis of the regional press in the period leading up to the establishment of the Lubuskie Province, the historical arguments used during the struggle for a separate province could be confronted with the interpretative framework shaped in the period of socialist Poland. The thesis devotes some attention to the authors of the discourse and works on the past of the region within its borders established in 1945, concentrated in several urban centres. Depicting the dynamics of these centres and relationships between them, could identify changes in the authors' attitudes, as well as in the interaction between the authors.

The thesis consists of an introduction, five chapters and a conclusion. The introduction presents the objective, subject matter and scope of the study along with the current state of research on the issue. It also describes the source materials used and the structure.

Chapter I provides a theoretical introduction to the research on historical writings and discourse. It presents the concepts adopted for research and theoretical reflections on history, the historian and his or her social role, as well as the concept of historicity. These considerations are complemented by an overview of the concepts and methods of discourse research mentioned later in the thesis. For the purposes of this dissertation, which focuses on the narrative nature of historiography, a constructivist theory of historical knowledge is adopted in which discourse authors and originators play an important role. History is understood here as a form of relationship with the past possible only through a particular kind of written discourse. By making the above assumptions, historians present their interpretation of events, based on the scientific method and the culture of which they are a part. Their role is important both in terms of learning about the interpretive framework of a given text, as well as learning about the

culture of a given period. It was assumed that historical discourse is specific due to its scientific nature, its lack of clearly defined persuasive methods and its relationship to historical thinking pervasive in society. The main objective of this dissertation is an in-depth analysis of the text and the context of its production and reception, enriched by an examination of the interdependence of the production and reception of historical narratives over time.

Chapter II describes the conditions under which historical writing in Poland was shaped in the post-war period and characterises the changes taking place in it, showing in what circumstances works devoted to the past of the Lubusz Land were produced. These works were intended to gradually shape a way of creating a correct view of history and to show a positive picture of the changes that took place after the war. The authorities tried to achieve these goals by controlling the education system, the development of historical sciences and the activities of associations, as well as supervising the publishing market. After years of censorship and self-censorship, the expected pluralism of views became clearly visible after the political transformation in 1989, but the desired separation of history from politics was not achieved, which further complicated the narrative of recent history, including the history of the Recovered Territories and consequently of the Lubusz Land.

Chapter III presents the various circles that undertook research into the history of the Lubusz Land, including the circles in Poznań, Wrocław, the Lubuskie region, and Szczecin. The circles concentrated in individual urban centres are treated as a system of knowledge functioning in a given city, resulting from the functioning of these people in a particular social system, the social roles they performed and the fact that they belonged to certain social groups. The presentation of the stages and circumstances of the formation of the various circles shaping the discourse on the Lubusz Land was intended to show the asymmetrical relations between them, as well as between these circles and other social groups. The dependence of the circles on each other influenced the intertextuality of the emerging texts. In addition, due to the emergence of new circles, significant changes took place in the context influencing the discourse on the Lubusz Land. In the various centres, the moment when the circle was founded was considered most relevant and was presented by taking into account the movements from which the circle originated, the origins and professions of its members, any links with other circles, the influence of institutions on its formation and the generations of its successors. In each case, the specifics of the circle in question are also described, including the features that, from the point of view of this study, have the most significant impact on further considerations. An analysis of the circumstances of the establishment of these circles indicates that the Poznań circle, as the earliest to be established, played a leading role in the early years of research into the western lands, including the Lubusz Land. Although they were the originators of the new concept of the Lubusz Land, after 1950 and the creation of the new province, the initial interest declined significantly. It was at this time that the Lubusz, or rather Zielona Góra, circle began to take shape. Despite attempts to somewhat subordinate the new regional initiatives to the Poznań circle, the members of the circle of Zielona Góra, while cooperating and relying on their

colleagues from Poznań, did not allow a return to the initial status quo and 'external' scientific research. Both the Lubusz and Szczecin circles were supported by the Poznań circle, but the nature of that support was quite different. The Wrocław circle owed its specific nature to its focus on the Middle Ages. Similarly, in Wrocław and in Szczecin, the circles were made up of historians who have been educated elsewhere (in Lviv, Vilnius or Poznań) and started their careers or had the opportunity to develop them in an environment built from the ground up. On the one hand, this resulted in faster careers (as in the case of UP in the 1920s), but it also imposed certain responsibilities, including direct participation in rebuilding the city and institutions from the rubble in Wrocław, or simultaneously conducting research and directing institutions in Szczecin. The initiatives to create the Lubusz circle originated from the cultural movement, in which teachers were the most prominent group. However, early attempts to establish such a circle in Gorzów Wielkopolski were unsuccessful. In addition to the circles mentioned above, the Lubusz Land also appears in the work of representatives from other circles. However, they are not the work of a collective entity, but rather a reflection of individual interests that may have had some influence, but certainly not a significant one. The circles shaping the discourse about the Lubusz Land during the communist period, presented in Chapter III, had a clear influence on the perception of the new region through the creation of historical content.

Chapter IV presents the results of the research conducted in chronological order, divided into individual aspects related to the topic. For the purposes of this dissertation, it is assumed that there is a discursive image of the Lubusz Land, which can be explored by analysing the framework that makes up the notion of region, as well as the framework that negates the existence of the Lubusz Land as a region. The interpretative framework was analysed within chronologically ordered periods, delimited based on the criterion of the dominance of a particular circle. The first period, 1945-1957, was characterised by the dominance of the discourse created in the pioneering period by the Poznań circle, which, through its early publications, shaped the framework of the story of the Lubusz Land. This framework was centered on three main issues – the conflict, post-war pragmatism and the creation of the identity of the new region. Other circles were only vaguely involved in researching the past of the new region, only partially fitting into the proposed framework, most often including histories of the new region in writings devoted to other districts, such as Silesia and, to a lesser extent, Pomerania. With the establishment of the new capital of the Lubusz Land (1950), in which a local community aspiring to create its own story about the region's past began to take shape, there was a change in the framework in which this past was described around 1957. The years 1957-1971 were dominated by the discourse created by the emerging independent circle of Zielona Góra. The story of the Lubusz Land's past continued to be embedded in three main frameworks (conflict, pragmatism and the creation of a new region), but their specific scope was changing. The conflict frame was used much less frequently and to a lesser extent than in the early days. The pragmatic frame was expanded to include the issue of the Zielonogórskie Province, which for many became synonymous with the region and gave a new territorial shape to the Lubusz Land. The

identity frame was expanded to the greatest extent, incorporating the issue of the indigenous population and local elites, which had previously been mentioned in the conflict frame. The catalogue of heroes was also updated in an effort to highlight characters closely linked to the new region. Between 1971 and 1989, the discourse on the Lubusz Land, mainly due to the now well-established position of the Zielona Góra circle, underwent significant transformations compared to earlier times. On the basis of the literature analysed, it can be pointed out that the most significant change concerned the content of the founding myth of the region, which was previously based on the loss of the historical Lubusz Land in 1249 and its recovery by Poland in 1945. The formative elements, including the establishment of the province, overcoming initial difficulties, building own elites and activities of the pioneers, especially railway workers and military settlers, became more important. All this went hand in hand with a search for the specific nature of the region, the finding of which would justify the existence of the Lubusz Land as a separate entity. The new region was not necessarily referred to as the Lubusz Land. Geographically, it was most often identified with the area of the Zielonogórskie Province, which existed between 1950 and 1975. It was also proposed that the name Lubusz Land be replaced by another. The most popular alternative was “Middle Odra Region”, which was most often used as a synonym for the Lubusz Land. Despite the appearance of alternative names replacing the region's name, historical writings played an integrating role around the idea of the ‘Lubusz Land’ during the period in question.

A concise description of the most important changes in historical writing after 1989 is provided in Chapter V, which presents a detailed discourse analysis of the texts published in “Gazeta Lubuska” between 1997 and 1999. During the period when the new territorial administration reform was being discussed, “Gazeta Lubuska” wrote extensively on the subject. The analysis of the media discourse made it possible to identify the most important categories of arguments, taken up by both newspaper editors and readers, who were overwhelmingly in favour of the creation of an independent province. The arguments were divided into different categories, related to the efforts to create the Lubuskie Province (originally also referred to as Zielonogórskie Province or Gorzowskie Province). In the discussion about the creation of the new province, the most prominent argumentation was that based on the economic situation. The historical arguments focused on recent history. A key aspect in the argumentation was the issue of displaced persons who settled in the Lubusz Land. The ahistorical nature of the region's name was completely ignored. This was overshadowed by the focus on the pioneers, settlers and subsequent generations raised in the region known by that name. As the reform debate between the government and regional circles developed, historical arguments gave way to economic aspects, which, in a country still heavily affected by political transition, seemed to appeal more to both those in power and the people. A historical character was given to the arguments based on the unification of the communities of Zielona Góra and Gorzów in a joint effort to create a new province, as well as to the agreements concluded, which were presented as successive milestones in the building of the Lubusz community.

The dissertation concludes with a summary of the most important conclusions drawn from this dissertation and proposes further research directions.